
Europæisk manifest for voksenlæring i det 21. århundrede

Eksempler fra den danske folkeoplysning

Udgivet af **Dansk Folkeoplysnings Samråd**

November 2017

Redaktion: Michael Voss og Signe Strandby Nielsen

Layout: Signe Strandby Nielsen

dfs.dk

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	s. 2
Højskoler skaber demokratisk engagement.....	s. 4
Aftenskoler styrker den mentale sundhed.....	s. 6
Her arbejder alle på at komme tilbage til arbejdslivet.....	s. 8
PC-kørekort baner vejen til job.....	s. 10
Vi spurgte flygtningene.....	s. 12
Her er folkeoplysningen grøn.....	s. 14
Europa har brug for mange slags kompetencer.....	s. 16

Læring skaber styrke og glæde

Voksenlæring kan være med til at forandre menneskeliv og omforme samfund – det er en menneskeret og et fælles gode. Med "Manifest for voksenlæring i det 21. århundrede" sætter EAEA fokus på voksenlæringens betydning for en bæredygtig fremtid.

At mennesker bliver stærkere og glædere af at lære, ved alle, der arbejder med folkeoplysning. Med "Manifest for voksenlæring i det 21. århundrede" gør den europæiske samarbejdsorganisation "European Association for the Education of Adults" (EAEA) en særlig indsats for at overbevise politikere og andre beslutningstagere om, at det er rigtigt.

Manifestet har været grundlaget for EAEA's fejring af 2017 som det Europæiske år for Voksenlæring. Fejringen er sket under overskriften "Læring skaber styrke og glæde".

I indledningen til manifestet skriver EAEA:
"Voksenlæring kan være med til at forandre menneskeliv og omforme samfund – det er en menneskeret og et fælles gode. I dag er den vigtigste europæiske strategi på området for-

muleret i "The European Agenda for Adult Learning", som bliver ført ud i livet af nationale koordinatore i EU's medlemslande. EAEA mener, at agendaen bør styrkes, men også at der er brug for yderligere indsatser. Dette manifest forklarer, hvordan voksenlæring kan bidrage til en række europæiske politikker. Men, for at blive i stand til det, er solide offentlige investeringer i voksenlæringsorganisationer og i kursisterne nødvendige."

Dansk Folkeoplysnings Samråd er medlem af EAEA. I denne pjece bringer vi beretninger om folkeoplysende aktiviteter på hvert af de syv indsatsområder, som manifestet er bygget op omkring (se kort-versionen af manifestet på modsatte side). Med dem vil vi illustrere, hvordan folkeoplysningen i hverdagen bidrager til en bæredygtig fremtid. Det er eksempler på, at læring skaber styrke og glæde.

Manifest for voksenlæring i det 21. århundrede

Voksenundervisning spiller en rolle på mange områder:

1. Aktivt medborgerskab, demokrati og deltagelse

Mennesker, som deltager i voksenundervisning, har større tillid til det politiske system, deltager mere i samfundslivet – ved at stemme, gennem frivilligt arbejde og ved at spille en aktiv rolle i lokalsamfundet.

2. Livsfærdigheder for den enkelte

Deltagere i voksenlæring føler sig sundere, har en sundere livsstil, skaber nye sociale netværk og oplever et øget velbefindende..

3. Social sammenhængskraft og lighed

Voksenuddannelse skaber mange muligheder for at etablere lighed i samfundene og økonomisk vækst.

4. Beskæftigelse og digitalisering

Læring på arbejdspladsen er en af vigtigste drivkræfter for voksnes deltagelse i livslang læring. Voksenuddannelse kan også bidrage til at overvinde den digitale kløft.

5. Migration og demografiske ændringer

Medborgeruddannelse og interkulturel læring kan skabe integrationsvenlige kulturer. Undervisning i sprog og grundlæggende færdigheder vil gøre migranter i stand til at blive aktive medborgere. Seniorer, der deltager i undervisning, er mere aktive, oftere frivillige og sundere.

6. Bæredygtighed

Europæiske borgere har behov for information og innovationsrum for at udvikle nye livsstile, nye projekter og nye metoder. Voksenuddannelse kan tilbyde denne information og disse debatfora, og den kan styrke kreativitet.

7. Europæisk politik

Voksenuddannelse bidrager til de overordnede europæiske strategier omkring vækst, beskæftigelse, innovation, lighed, social sammenhængskraft, fattigdomsbekæmpelse, klimaforandringer, det indre marked, migration, fred og andet.

EUROPEAN ASSOCIATION FOR
THE EDUCATION OF ADULTS

Mundo-J, Rue de l'Industrie 10, B-1000 Brussels
Tel. +32 2 893 25 22, eaea-office@eaea.org
www.eaea.org

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Læs hele manifestet: eaea.org/policy-advocacy

Signe Carlsen og Maria Friis Andersen fra Krogerup Højskole med en burmesisk migrantfamilie i Kye De Koh, Thailand. Højskoleeleverne bor hos en værtsfamilie og lærer migrantarbejdernes livsvilkår at kende.

Højskoler skaber demokratisk engagement

“Vi vil gøre vores elever i stand til at analysere samfundet, tage stilling til, hvad de oplever, og handle på det. Vi ønsker, at eleverne forlader højskolerne med aktionskompetencer.” Sådan forklarer Sigrig Lauenborg Dahl formålet med halvårskurset “Verden Brænder”.

Med den type undervisning følger Sigrig og hendes kolleger på Krogerup højskole en lang folkeoplysende tradition for at styrke deltagernes evne til at deltage i demokratiet. Samtidig lever Krogerup op til den seneste ændring af højskoleloven, hvor “demokratisk dannelse” blev indføjet som en del af formålet.

Hvordan man ændrer sit samfund
Verden Brænder kurset arbejder med

mange forskellige læringsformer. I kursets første tredjedel indgår rollespil og andre øvelser, der både appellerer til fornuft og til følelser. Kursets anden del er et studieophold i Mexico eller Myanmar og Thailand. Rejsen bygger på begrebet “samfundet som klasseværelse”.

Sigrig Lauenborg Dahl forklarer: “De mennesker, vi møder, fortæller fra deres eget perspektiv og deres egne erfaringer. Eleverne lærer af deres

AKTIVT MEDBORGERSKAB, DEMOKRATI OG DELTAGELSE

Mennesker, som deltager i voksenundervisning, har større tillid til det politiske system og deltager mere i samfundslivet – ved at stemme, gennem frivilligt arbejde og ved at spille en aktiv rolle i lokalsamfundet.

historier om, hvordan man deltager i ens eget samfund for at forandre det til det bedre. De lærer af aktivisternes metoder.”

I kursets tredje del planlægger og udfører eleverne en kampagneaktivitet for et konkret samfundsmæssigt og politisk mål.

”Det er her, vi virkelig adskiller os fra traditionel uddannelse. Aktionslæring giver eleverne plads til at handle, forsøge, mislykkes og prøve en gang til,” siger Sigrid Lauenborg Dahl og tilføjer: ”Det er også en øvelse i samarbejde og evnen til at udnytte hver enkelt deltagers specifikke kompetencer.”

Eksperimentere med demokratiet

Netop eksperimentet som pædagogisk metode er noget af det, som Rasmus Kolby Rahbek peger på i bogen ”Demokratisk Dannelse”, som han har redigeret. Rasmus Kolby er ph.d.-stipendiat på Aarhus Universitet, Institut for Pædagogik og Uddannelse.

I et interview til Højskolebladet siger han:

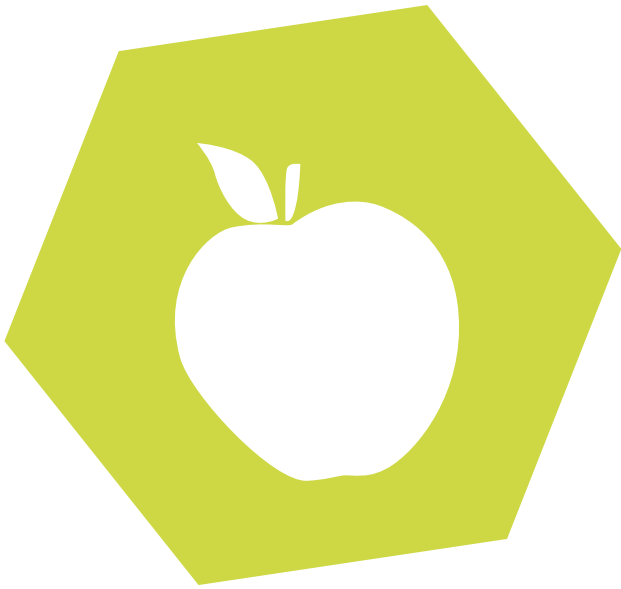
”Hvis der er en samfundsopgave for højskolen, så er det at eksperimentere. At diskutere de demokratiske værdier. For går det galt, så går det kun galt for den lille boble, som højskolen er. Videre

siger han: ”For højskolerne handler demokratisk dannelse altså ikke bare om at dele viden om, hvordan demokratiets institutioner fungerer – der skal også være et handlingsperspektiv. Man skal ville noget med eleverne. Hvis man bare pleaser dem for at få elever ind i butikken, så svigter man sin opgave.

De kan ændre verden

Man kan ikke beskyldes Sigrid Lauenborg Dahl og hendes kolleger for at please deltagerne i Verden Brænder. Det er et erklæret formål at udfordre dem på deres foruddefinerede opfattelser af verden og deres holdninger. Eleverne bliver både i rollespil, på studierejser og i arbejdet med kampagner presset ud af de trygge rum.

”Når de har afsluttet projektet, er de udmattede. Men de er også ”høje” af succes. De forlader skolen med en ret ryg og følelsen af, at de har udrettet noget. Og det er vores endelige mål med kurset: At de får følelsen ”ja, vi kan”, at det betyder noget, at de gør en forskel. En otte ugers kampagne løser ikke alle problemer. Men de føler, at de kan ændre verden,” siger Sigrid Lauenborg Dahl.

Aftenskoler styrker den mentale sundhed

To ud af tre aftenskolekursister mener, at deltagelsen styrker deres mentale sundhed. Daghøjskoler kan hjælpe mennesker med psykiske lidelser videre i livet.

“Aftenskolerne bidrager til kursisternes mentale sundhed og trivsel. Deltagelsen i aftenskoleundervisning giver dem succesoplevelser, mulighed for at arbejde med noget, de har lyst til og ny inspiration. Og selv om udbyttet varierer på tværs af fag, er den udbredte oplevelse blandt aftenskolernes kursister, at de går glattere hjem.”

Sådan beskriver Videncenter for Folkeoplysning (Vifo) selv resultatet af en stor spørgeskemaundersøgelse, som centeret gennemførte i Aalborg i 2016.

Glæde og sociale miljøer

Blandt resultaterne af undersøgelsen kan nævnes:

- 81 procent af kursisterne vurderer, at aftenskolerne fremmer deres livskvalitet
- 66 procent af kursisterne vurderer,

aftenskolerne bidrager til deres mentale sundhed

- Glæde, læring og sociale miljøer er de mest nævnte udbytter af undervisningen, som kursisterne nævner.

Undersøgelsens interviews viser, hvordan bestemte typer kurser mere konkret kan gavne sundheden:

“Nogle kursister nyder at skabe et produkt i et af de manuelle fag, mens det for andre igen drejer sig om at fastholde deres handlekompeter og fysiske helbred, f.eks. gennem bevægelsesfag eller i et kor for KOL-patienter, hvor deltagernes lungekapacitet opleves som forbedret gennem sang og vejtrækningsøvelser,” skriver Vifo.

Psykisk syge

En anden undersøgelse fra Vifo viser, at aftenskoletilbud, der er målrettet psy-

Fra Manifest for voksenlæring i det 21. århundrede:

LIVSFÆRDIGHEDER FOR DEN ENKELTE

Deltagere i voksenlæring føler sig sundere, har en sundere livsstil, skaber nye sociale netværk og oplever et øget velbefindende.

Foto: Pixabay

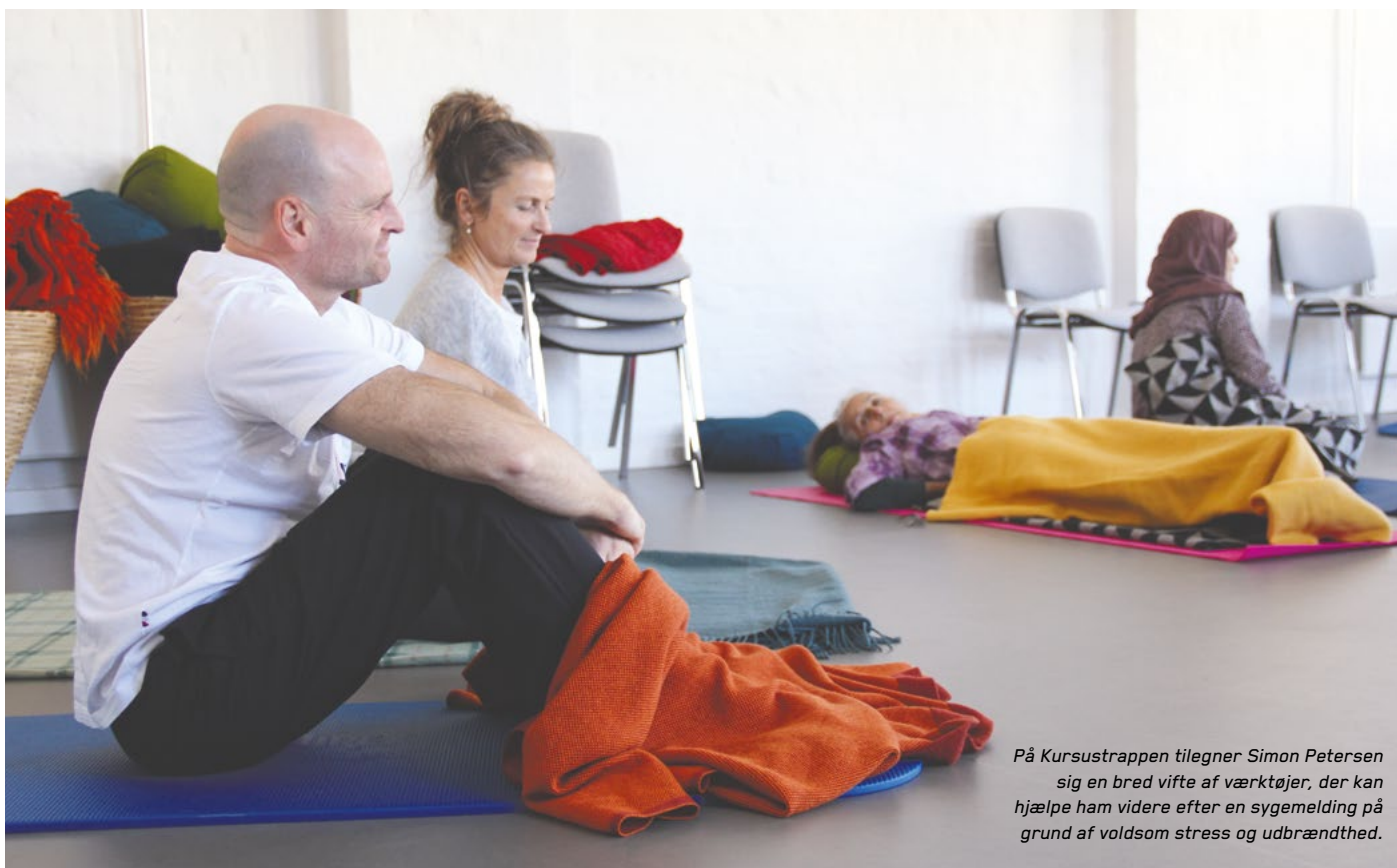
kisk sårbare, kan give mennesker med udfordringer på deres sundhed og trivsel et bedre selvværd og sandsynligvis også et generelt bedre og sundere liv. Flere daghøjskoler har tilbud til mennesker med svære psykiske sygdomme. En ph.d.-afhandling fra 2016 viser, at livskvaliteten øges, og antallet af venner stiger, når disse mennesker går på daghøjskole.

Arnhild Lauveng har lavet sin ph.d. på baggrund af en sammenligning mellem patienter på to psykiatriske afdelinger i Norge og elever på to daghøjskoler i Danmark. I en artikel i dagbladet Information (29.3.16) om undersøgelsen fortalte forstander Helge Bech, Daghøjskolen Sydvestjylland, hvordan nogle af eleverne har det så svært, når de starter i skolen, at de kun er i stand til at modtage individuel vejledning og undervisning.

I samme artikel fortalte en tidligere psykiatrisk patient, nu praktiserende psykolog, Olga Runciman: "Mange af de mennesker, der kommer i kontakt med psykiatrien, er så skadede i deres relationer, at de er mistænksomme eller skæve i deres evne til at relatere sig til mennesker."

Netop relationer har daghøjskolerne fokus på, og deltagerne oplever selv, at de udvikler sig personligt, bliver bedre til at indgå venskaber og bliver bedre integreret i samfundet.

Ifølge Arnhild Lauveng kan det være langt mere effektivt at understøtte psykisk syges personlig og sociale udvikling end at symptombehandle. Derfor konkluderer hun, at psykiatrien bør tage ved lære af tilgangene på daghøjskolerne.

På Kursustrappen tilegner Simon Petersen sig en bred vifte af værktøjer, der kan hjælpe ham videre efter en sygemelding på grund af voldsom stress og udbrændthed.

Her arbejder alle på at komme tilbage til arbejdslivet

Simon Petersen arbejder ihærdigt på at vende tilbage til arbejdslivet efter en langvarig sygemelding. På daghøjskolen Kursustrappen får han viden og redskaber, så han kan komme videre. Og så er han blevet positivt overrasket over, hvor givende fællesskabet på skolen er.

Simon Petersen har i mange år levet et liv i overhalingsbanen med job i udlandet, egen virksomhed og et travlt familieliv. Efter flere år med alvorlig stress sagde hans krop til sidst stop. Simon Petersen blev sygemeldt og måtte sige farvel til job, firma og hus. Tre år efter har han stadig symptomer, der minder om følgerne efter en hjernerystelse.

Når plan B overrasker positivt

For Simon Petersen var Kursustrappen en plan B, fordi han ikke længere hav-

de midler til at betale for den private behandling, som han ellers synes var virkningsfuld. Da hans sagsbehandler foreslog daghøjskolens tilbud, var han skeptisk, men han er blevet positivt overrasket, blandt andet på grund af kursets høje faglige indhold:

“Instruktørerne er meget kyndige, og jeg har fået et mindfulness-baseret stressreducerende kursus, som er blevet indført i Danmark af Aarhus Universitetshospital”, fortæller Simon Petersen, som har mærket tyde-

SOCIAL SAMMENHÆNGSKRAFT OG LIGHED

Voksenuddannelse skaber mange muligheder for at etablere lighed i samfundene og økonomisk vækst.

lig fremgang, siden han startede på Kursustrappen. I begyndelsen havde han kun ressourcer til at deltage en eftermiddag om ugen, og i dag møder han op tre gange om ugen. Udover mindfulness byder kurset også på afspænding, yoga, samtalegrupper og individuelle samtaler med kognitiv tilgang.

Fordomme er blevet brudt

Kursisterne på daghøjskolen har alle brug for støtte til at komme tilbage på arbejdsmarkedet, men deres baggrunde er forskellige. Nogle er ramt af belastnings sygdomme, mens andre lider af f.eks. fibromyalgi, depression eller angst. I den rummelige villa på Frederiksberg i København har Simon Petersen mødt mennesker, som han ellers aldrig ville have lært at kende, og det har været en øjenåbner:

“Jeg har fået en meget bredere accept af mennesker i en anden situation end mig selv. Før jeg startede her havde jeg en del fordomme om folk på overførselsindkomst. Men nu har jeg erfaret, at de har hver deres problemstillinger med i bagagen, og alle her arbejder på at komme videre i deres liv”, siger Simon Petersen.

Fælles om udfordringerne

Selvom kursisterne er meget forskellige, oplever han, at der er en vigtig fællesnævner blandt dem.

“Vi er alle udfordrede sundhedsmæssigt, og så er vi udfordrede, fordi vi er i en livssituation, som vi aldrig havde set os selv havne i,” fortæller Simon Petersen og tilføjer, at det er meget givende at kunne spejle sig i de andre kursister.

Wisdom of the crowd

Styrken ved daghøjskolens fællesskab beskriver Kursustrappens leder Helle Bøtcher blandt andet med begrebet *wisdom of the crowd*: “Det siger noget om det brugerdrevne aspekt; deltagerne er med til at drive tingene den rette vej. Hvis man gør rummet fordomsfrit og trygt, kan de bidrage indsigtfuldt til hinandens situation, og det har stor værdi”, fortæller hun. Hverdagen på skolen er derfor organiseret, så det understøtter fællesskabet med bl.a. faste kernetidspunkter, hvor alle møder ind og bidrager med det, de kan, uanset hvilken situation, de er i.

PC-kørekort baner vejen til job

AOF i Vejle er gået sammen med det lokale jobcenter, så kvinder med mellemøstlig baggrund kan give deres IT-kompetencer et løft. Digitale værktøjer er afgørende for fremtidens voksenuddannelse, mener ekspertgruppe.

Otte kvinder har i tre uger prøvet kræfter med Word, Outlook, Excel og Power Point på AOF Vejles kursus i pc-kørekort. Da de begyndte, var deres IT-færdigheder meget basale, men de har gjort store fremskridt, fortæller deres underviser Hadeel Adnan: "Jeg er meget stolt af dem. Vi har netop repeteret sidste uges stof, og det gik virkelig godt," fortæller hun. Hadeel Adnan kom selv til Danmark i 2000 og tog et PC-kørekort. Siden uddannede hun sig til IT-ingeniør, og i dag videreformidler hun sin viden som underviser i AOF Center Sydjylland. "Et PC-kørekort er en rigtig god start, hvis man vil lære at bruge en compu-

ter i arbejdssammenhænge," fortæller hun.

Vil gerne lære mere

Rania Al Malak kom til Danmark for to år siden som syrisk flygtning. Før AOF-kurset med Hadeel havde hun kun prøvet at tænde og slukke for en computer.

"Nu kan jeg åbne og sende mails, gemme dokumenter, lave mapper og en masse andet", fortæller Rania Al Malak, som har gået på sprogskole i halvandet år. Hun vil gerne læse videre på VUC og finde et arbejde. Så digitale færdigheder er vigtige for hende.

"Hele verden arbejder jo med compu-

Fra Manifest for voksenlæring i det 21. århundrede:

BESKÆFTIGELSE OG DIGITALISERING

Læring på arbejdspladsen er en af vigtigste drivkræfter for voksnes deltagelse i livslang læring. Voksenuddannelse kan også bidrage til at overvinde den digitale kløft.

Hadeel Adnan underviser i PC-kørekort på AOF Vejles kursus for indvandrerkvinder.

ter, og jeg vil meget gerne lære mere,” siger hun.

IT-kurser til arbejdslivet

Rania Al Malak og hendes medkursister har fået kurset tilbudt via Vejle Jobcenter for at give dem realkompetencer, som de kan bruge i erhvervsammenhænge. På den måde adskiller kurset sig ikke væsentligt fra AOF Vejles øvrige IT-kurser.

”Der er størst efterspørgsel efter undervisning i specifikke programmer. Det er blandt andet tiltænkt erhvervsaktive, som oplever større krav om IT kompetencer, som de kan bruge i deres karriere,” siger Brian Kronborg, skoleleder af AOF Center Sydjylland.

Der er dog også en del unge, som er nysgerrige efter at lære mere om f.eks. programmering, og på det sidste hold i WordPress spændte aldersgruppen fra 19-68 år.

Flere kurser på vej

Selvom Hadeel Adnan snart skal sige farvel til de otte kvinder, så bliver det nok ikke sidste gang, hun skal undervise arabisk-talende kvinder i IT-færdigheder. Brian Kronborg er nemlig i kon-

takt med Billund Kommune og et lokalt boligselskab om flere kurser.

IT-færdigheder er afgørende

AOF i Vejle er ikke de eneste, der har blik for værdien af digitale kurser. I juni 2017 fremlagde en ekspertgruppe, nedsat af Undervisningsministeriet, sit forslag til fremtidens voksen-, efter og videreuddannelse. Her anbefaler de bl.a., at den forbedrende voksenundervisning (FVU) udvides til også at omfatte digitale kompetencer. I dag er FVU målrettet voksne, der ønsker at blive bedre til at læse, stave, skrive eller regne. Men ifølge ekspertgruppen er digitale færdigheder i dag så afgørende, at kurser i IT-værktøjer fremover skal være en del af undervisningen.

”Danskerne skal vænne sig til at lære nye kompetencer gennem hele livet. Det er en naturlig følge af de mange muligheder som ny teknologi, digitalisering og globalisering rummer, samtidig med at vi bliver ældre og dermed skal være på arbejdsmarkedet i længere tid,” siger Stina Vrang Elias, formand for ekspertgruppen.

Vi spurgte flygtningene

FOF Vendsyssel har sat aktiviteter i gang for 200 flygtninge. "Vi valgte simpelthen at spørge dem om hvilke aktiviteter, de ønskede," fortæller FOF Vendsyssels skoleleder. Vi vil gerne besøge demokratiet, lød et af svarene.

"Folkeoplysning for flygtninge" ønsker at bidrage til samfundsdebatten til fordel for menneskers ligestilling, det aktive medborgerskab og lærende og handlende fællesskaber,

Aftenskolen FOF Vendsyssel er en af mange folkeoplysende skoler og foreninger, som gerne vil tage godt imod de flygtninge, der er i Danmark. "Folkeoplysning for flygtninge" er et netværk af 23 DFS-medlemsorganisationer, som arbejder for folkeoplysning for flygtninge, med flygtninge og om flygtninge. Aktiviteterne er vidt forskellige, men netværket har dette formål til fælles: "Vi vil være med til at give dem en god tilværelse. Så længe de er her. Uanset hvor mange der er, og hvor længe de skal være her."

I venteposition

Det er også mange forskellige aktiviteter, som FOF Vendsyssel tilbyder en særlig gruppe flygtninge i lokalområdet, nemlig asylansøgerne, der ikke har fået opholdstilladelse. Nogle går til madlavning. Andre dyrker yoga. Rigtig mange vil gerne lære IT. Andre igen udfolder deres kreative åre. Og de elsker alle at være en del af et fællesskab. På den måde ligner de 200 deltagere alle andre aftenskolekursister. Men så alligevel ikke....helt. For på nogle områder adskiller virkeligheden for de 200

deltagere, som vi her fokuserer på, sig markant fra de vendelboer, som de er omgivet af.

De er nemlig alle kommet til Danmark på flugt fra krig, død og ulykke. De er i en venteposition og har hverken cpr-nummer eller viden om deres muligheder for at blive i Danmark.

Men med projektet "Den lokale aftenskole er også for flygtninge" har FOF Vendsyssel vist, at aftenskolen også giver mening for folk, der kommer med en anden baggrund og kultur end den danske.

Aftenskolen hjælper dem ind i lokalsamfundet

Kirsten E. Højrup, FOF Vendsyssels skoleleder, fortæller, at det var initiativet Folkeoplysning for flygtninge, der inspirerede hende til at åbne aftenskolen for flygtninge:

"Folkeoplysning for flygtninge havde indbudt til et regionalt møde med fokus på at skabe en bedre flygtningeindsats. Det møde var med til at åbne min øjne for, hvor vigtigt det er, at vi i aftenskolen bruger vores viden til at hjælpe med at tage godt imod de flygt-

MIGRATION OG DEMOGRAFISKE ÆNDRINGER

Medborgeruddannelse og interkulturel læring kan skabe integrationsvenlige kulturer. Undervisning i sprog og grundlæggende færdigheder vil gøre migranter i stand til at blive aktive medborgere. Seniorer, der deltager i undervisning, er mere aktive, oftere frivillige og sundere.

To kursister på FOF Vendsyssels aftenskole for flygtninge.

ninge, der er i vores lokalområde. Vi må støtte dem i være en del af lokalsamfundet og det demokratiske samfundsliv. Og vi må være med til at give dem de bedst mulige kompetencer som nye borgere”.

Udfordringen her er, at aftenskolerne ikke må bruge kommunale tilskud til personer uden dansk cpr-nummer. FOF Vendsyssel søgte derfor tilskud fra Dansk Folkeoplysnings Samråds udviklingspulje, og for det bevilgede tilskud gik FOF Vendsyssel i gang med at finde frem til, hvad asylansøgerne gerne vil lære og opleve.

”Vi valgte simpelthen at spørge dem”, fortæller Kirsten Højrup, ”Og deres svar var virkelig bekræftende. For deres svar viste, at de langt hen ad vejen ønskede det samme som FOF Vendsyssels danske kursister. Det viser, at folkeoplysningen holder hele vejen.”

Flygtninge og demokratiet

Nogle af flygtningenes ønsker kom dog også bag på FOF-skolelederen:

”Nogle ville også gerne besøge demokratiet. Og hvor er det nu lige, at man finder det? Men det er jo rigtigt positivt, for ønsket viser, at vores demokrati og friheden til tanke og til at lære, opleves som en vigtig kvalitet. Så vi gjorde meget ud af at vise, at demokratiet er en naturlig og integreret del af hele vores måde at omgås på. Og så

tog vi på besøg på Rådhuset, så flygtningene også kunne få et indblik i den del af demokratiet.”

Flygtningenes interesse for demokratiet inspirerede også FOF Vendsyssel til at afholde et Grundlovsmøde på Asylcenter Gunderuplund, så vendelboerne og flygtningene kunne mødes og lære om og af hinanden.

Lyst og overskud

I alt blev der afholdt 47 forskellige aktiviteter i løbet af projektperioden. Og tilbagemeldingerne fra de deltagende flygtninge har været positive.

De har værdsat de mange aktiviteter og muligheden for at blive klogere på deres nye lokalsamfund. Og de har glædet sig over, at de har kunnet lære nyt. En glæde, som også Kirsten Højrup deler:

”Det har været givende at opleve flygtningenes lyst og overskud til at dele med os. Vores nye gæster vil meget gerne møde os, vise os deres traditioner og dele deres madopskrifter. De vil gerne give noget tilbage”, slutter FOF-skolelederen.

AFTENSKOLERNES PRIS

Vedaftenskolernes store fællesprisfest AP16 blev FOF Vendsyssel hædret med Integrationsprisen, fordi de har vist, at aftenskolen også er for flygtninge.

På Brenderup Højskole får eleverne bæredygtighed ind under neglene.
Foto: Brenderup Højskole

Her er folkeoplysningen grøn

På landets højskoler udvikler eleverne grønne løsninger i fællesskab. Her bliver både hænder og hoveder sat i spil, og det skaber mulighed for en stærk indsats for bæredygtighed.

Kom på højskole, og byg et hus. Sådan lyder det fra Brenderup Højskole. Her får eleverne bæredygtighed ind under neglene, mens de bygger et 'off grid-hus' i affaldsfrie materialer. Huset er koblet af vand, el- og kloakforsyning, fordi det selv producerer strøm, vand og varme. Eleverne på linjen for Bæredygtighed og Nybyggeri har bygget huset helt fra grunden, og det skal fungere som prototype for off-grid huse i den nye selvforsynende landsby Grobund. Højskoleeleverne får ikke alene praktisk erfaring med at bygge halmvægge og isolere med muslingeskaller, de erhverver sig også en grundlæg-

gende forståelse af de elementer, der er grundlaget for et sundt klima - både i boligen og på jordkloden.

Fra det lavpraktiske til det højtflyvende
De husbyggende elever på Nordfyn er kun et blandt mange eksempler på højskoler, der har fokus på grøn omstilling. Interessen er så stor, at 20 højskoler i 2015 gik sammen i et netværk for at dele erfaringer og skabe pædagogisk udvikling inden for området. Rasmus Vincentz er bæredygtighedskoordinator i Folkehøjskolernes Forening (FFD) og sidder i styregruppen for netværket. Han fortæller, at højskolerne har

BÆREDYGTIGHED

Europæiske borgere har behov for information og innovationsrum for at udvikle nye livstile, nye projekter og nye metoder. Voksenuddannelse kan tilbyde denne information og disse debatfora, og den kan styrke kreativitet.

et unikt potentiale for at skabe en bred forståelse for bæredygtighed: "Her kan man tage lange naturfilosofiske og miljøpolitiske diskussioner i timerne, og bagefter kan man gå ud og grave have eller tage på studietur til en landmand. De forskellige tilgange giver til sammen en dybere indsigt."

Det sker bl.a. på Testrup Højskole, hvor praktisk arbejde omkring selvforsyning kombineres med vidensformidling om cirkulær bioøkonomi, FN's bæredygtighedsmål og moderne fødevarerproduktion.

Fællesskab giver handlemuligheder

Rasmus Vincentz oplever, at de unge har et stort kendskab til miljøproblemer, men mangler handlemuligheder. Også her kan højskolerne byde ind.

"Vi kan være løsningsudviklende, så eleverne oplever, at det giver mening at tage fat på opgaverne, og at man i fællesskab kan rykke ved tingene, både lokalt og globalt."

På højskole får man desuden erfaring med social bæredygtighed, idet alle bidrager til at skabe et fællesskab og dermed er forbundne, fortæller Ras-

mus Vincentz. Han peger dermed på, at bæredygtighed ikke kun drejer sig om fødevarer og forbrug, men også om hvordan vi indretter vores fællesskaber.

Grøn strategi for højskolerne

De mange grønne tiltag på landets højskoler peger på en mere generel tendens. I foråret vedtog FFD således en ny fælles fem-årig strategi, og her er et af pejlemærkerne, at højskolerne skal være "en stærk, relevant og løsningsorienteret partner i den samfundsmæssige omstilling til bæredygtighed." Målet er, at højskolerne bliver rustede til at klæde mennesker på til at kunne træffe bevidste, ansvarlige og oplyste valg og være i stand til – individuelt og i fællesskab – at handle i en kompleks og usikker fremtid. Selvom der er udfordringer nok, er Rasmus Vincentz positiv:

"Højskolerne tilbyder en unik faglig dybde og nuancering i forhold til bæredygtighed, og så kan de jo mobilisere de 45.000 kursister, der årligt går på højskole."

Europa har brug for mange slags kompetencer

“Europa har brug for voksne, som både har jobkompetencer og demokratiske livskompetencer. Der spiller voksenuddannelse og folkeoplysning en stor rolle,” siger Per Paludan Hansen, der er formand for DFS og præsident for EAEA.

Som præsident for European Association for the Education of Adults (EAEA) har Per Paludan Hansen været med til at formulere manifestet for voksenlæring. Ikke overraskende har han heller ikke svært ved at forklare manifestets punkt 7 om voksenuddannelsernes bidrag til EU’s strategier.

“EU-kommissionen arbejder efter en overordnet 2020-strategi, hvor målsætningen er at styrke EU-landenes konkurrencekraft og skabe flere arbejdspladser. Et af redskaberne er at opkvalificere arbejdskraften og styrke borgernes kompetencer,” fortæller Per Paludan Hansen.

Grundlæggende færdigheder

“For at konkretisere arbejdet med opkvalificering har kommissionen udar-

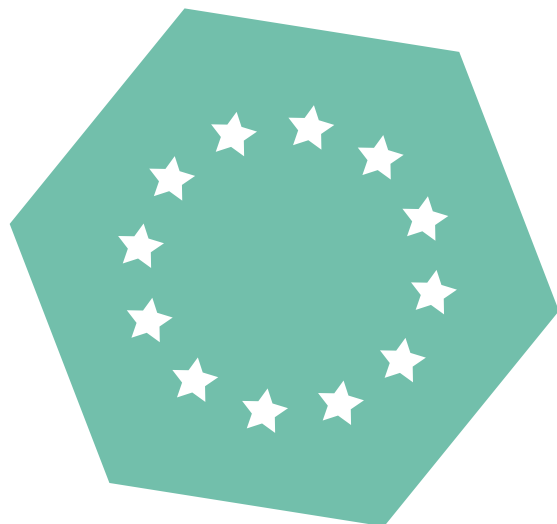
bejdet en “Skills Agenda”. Selv om EU’s beslutninger på uddannelsesområdet ikke er bindende for medlemslandene, bliver den slags programmer studeret nøje i ministerierne og på Christiansborg, og det får betydning for dansk uddannelsespolitik.”

I forhold til DFS’ medlemsorganisationer peger Per Paludan Hansen på FVU- og ordblindeundervisning og andre tilbud, som f.eks. daghøjskoler og oplysningsforbund har til voksne, som ikke har opnået de nødvendige grundlæggende kompetencer i det almindelige uddannelsessystem.

“I de fleste andre europæiske lande har man ikke vores folkeoplysningsbegreb. Der er mange, der tilbyder ikke-formel voksenundervisning, som

EUROPÆISK POLITIK

Voksenuddannelse bidrager til de overordnede europæiske strategier omkring vækst, beskæftigelse, innovation, lighed, social sammenhængskraft, fattigdomsbekæmpelse, klimaforandringer, det indre marked, migration, fred og andet.

ligner vores folkeoplysning, men i landene uden for Skandinavien er der ikke en klar afgrænsning til offentlig leveret voksenuddannelse. Samlet set er der ingen tvivl om, at den ikke-formelle voksenuddannelse spiller en stor rolle i at virkeliggøre EU's strategier," konstaterer Per Paludan Hansen, og han forudser, at den kan bidrage endnu mere i fremtiden. Han forudser nemlig et vist skifte i EU's fokus.

Mere end jobkompetencer

"I en årrække har der været et meget ensidigt fokus på snævre jobkompetencer. Men på det seneste er kommissionen også begyndt at forholde sig til et bredere kompetencebegreb, herunder behovet for at styrke borgerinddragelse og udvikle det demokratiske medborgerskab. Tankegangen er, at en aktiv europæisk befolkning kan være med til at løse sociale problemer, sundhedsproblemer og terrortruslen. Her har den nordiske folkeoplysningstradition meget at bidrage med," siger han.

Europæiske alliancer

DFS- og EAEA-formanden erkender, at det ikke er nemt at skabe interesse for den europæiske dagsorden i de enkelte lande, og at det kan være svært at se, hvordan man som borger eller forening i Danmark kan påvirke EU's strategier og programmer for voksenuddannelse. "Vores område fylder ikke meget i po-

litikernes bevidsthed. Vi skal udnytte, når nye EU-planer på vores områder kommer i høring i de enkelte lande, og vi skal påvirke den politik, som de danske repræsentanter tager til Bruxelles med. Og så kan vi ikke mindst skabe nogle alliancer. EAEA er i sig selv en vigtig alliance med organisationer i andre lande, der arbejder på vores område, og EAEA samarbejder med andre europæiske civilsamfundsorganisationer. Det giver os mulighed for at koordinere indsatsen fra de enkelte lande, og det giver os en stemme direkte over for kommissionen og parlamentet. F.eks. har EAEA og medlemsorganisationerne gjort en stor indsats for at få EU til at fokusere på andre kompetencer end de snævert jobrelaterede, og det har sat sig spor i blandt andet EU's *Skills Agenda*," fortæller Per Paludan Hansen.

Inspiration udefra

"Det er ikke kun en sag for landsorganisationer som DFS og europæiske organisationer som EAEA. EU's støtteprogram Erasmus+ giver skoler, foreninger og organisationer mulighed for at etablere samarbejdsprojekter med fagfæller i andre europæiske lande, og ansatte kan deltage i kurser, seminarer og praktikophold. Det kan både give inspiration til det daglige arbejde hjemme, og det kan skabe en større forståelse for resten af Europa."

